

сенсу; ідею багатовимірного спілкування, розвинену М.Бубером; думку щодо пріоритетності спілкування та ідею пошуку мови спілкування Е.Левінаса; визнання чужої «іншості» та принцип толерантності К.Ясперса; і особливо – антропологічне обґрунтування діалогу М.Бахтіна, за яким діалог – це співпричетність, притаманна лише людині форма пошуку Істини.

The article examines the possible ways of forming the dialogical thinking in the subject field of language study. Regarding language as a key component of humanitarian education, the author makes an emphasizes on dialogical principle as a methodological ground, which further formation of the dialogical thinking of a personality.

Key words: *dialogical principle, intercultural approach, self-consciousness, tolerance, sociocultural component of teaching.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. На гранях логики культуры / [Кн. избр. очерков] Г.Балл. – М.: Рус. феноменологическое общество, 1997. – С. 126.
2. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского / М.Бахтин. – [4-е издание]. – М.: Советская Россия, 1979. – 320, [80] с.
3. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения) / В.С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – 342, [38] с.
4. Бубер М. Диалог. Два образа веры / М.Бубер. – М.: Республика, 1995. – 464, [174] с. – (Мыслители XX века).
5. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти: навчальний посібник [для студ. і аспірантів вищ. навч. закл.] /Владлен Степанович Лутай. – К.: Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256, [98] с.
6. Рікер П. Сам як інший / Рікер П.; [пер. з фр.]. – К.: Дух і літера, 2000. – 450, [185] с.
7. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / [Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко]. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152, [4] с.
8. Яковлева Е.С. К описанию русской языковой картины мира / Е.С. Яковлева // Русский язык за рубежом. – 1996. – №№1-3. – С.47-56.
9. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М.: Политиздат, 1991. – 527, [274-280] с. – (Мыслители XX века).

Фесенко О. Д.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЛІЦЕЇ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ

У результаті лінгводидактичних досліджень в умовах військового ліцею встановлено, що успішність педагогічної взаємодії з вихованцями при навчанні

українській мові залежить від своєчасного діагностування мовних знань; врахування психологічних особливостей підліткового розвитку; формування мовної компетентності на основі зв'язних текстів, матеріалів з «малої батьківщини».

Ключові слова: українська мова, діагностування, психологічні особливості, регіональні відмінності.

Характер сучасних збройних конфліктів, гуманізація всіх сфер суспільного життя в Україні зумовлюють сьогодні гостру необхідність переходу до якісно нової системи діяльності ліцеїв з військово-професійною спрямованістю навчання та виховання, налагодження і впровадження організаційних, навчальних, виховних, психологічних механізмів, які могли б забезпечити виконання завдань гуманітарної політики держави у Збройних силах України.

Використання державної мови у Збройних силах України розглядається українським суспільством з позиції національної безпеки, формування необхідних для захисника Вітчизни моральних якостей. У непростий період реформування та створення власних збройних сил існує проблема вивчення державної мови у військових ліцеях. Проблемі лінгводидактики і методики викладання української мови у профільній школі присвячено ряд досліджень [1-6], але недостатньо розробленою є проблема врахування умов військових середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Метою даної роботи є висвітлення лінгводидактичних особливостей навчання української мови у військовому ліцеї.

Перед викладом здобутих результатів лінгводидактичних досліджень в умовах військового ліцею, нагадаємо, що мовні навички, схеми побудови речень засвоюються дитиною разом з основними ознаками об'єктивних ситуацій, позначуваних відповідними мовними конструкціями. Нові речення, яких носій мови до того ніколи не чув, будуються ним відповідно до позначуваної нової події чи ситуації (реальної чи уявної) за аналогією до відомих йому ситуацій, схем, мовних конструкцій [7]. Так, жоден ліцеїст як носій мови не може ні безпосередньо спостерігати, ні уявити собі мови в її повному обсязі, оскільки вона є нескінченним у часі і необмеженим у просторі процесом діяльності. Та, як всяке реальне, об'єктивно існуюче явище, мовна діяльність піддається все-таки безпосередньо спостереженню і відображенню у своїх окремих конкретних проявах.

Слід особливо підкреслити, що в умовах Київського військового ліцею, в якому навчаються діти з усіх регіонів України, успішність педагогічної взаємодії з вихованцями залежить насамперед від оперативності, точності, об'єктивності діагностування мовних знань, комунікативних вмінь, творчих нахилів дитини на початковому етапі навчання в ліцеї. Цьому слугують підібрані нами і розміщені в єдиному тематичному просторі навчальні диктанти, розроблені за книгами М.Ф. Слабошпицького «Українець, який відмовився бути бідним», «Меценат, який не відмовився бути українцем». Адже найбагатші можливості у виявленні рівня засвоєння лінгвістичних явищ, наочно показуючи можливості їх функціонування у мовному потоці, правописних вмінь дитини дають не

розрізнені слова та речення, а зв'язні тексти як граматично організована ідейно-тематична цілісність.

Можна з впевненістю сказати, що в умовах сучасного інформаційного вибуху, оптимальне сучасне освоєння лінгвістичних знань «залежить тільки від поставленого завдання і поточного стану системи, - але не від поведінки системи в минулому» (принцип оптимальності Белмана) [8].

Ефективність процесу формування мовної компетентності ліцеїстів залежить від усвідомлення ними мовлення як ефективного спілкування за допомогою мовних засобів, осмислення особливостей функціонування різних синтаксичних одиниць у мовленні, їхньої конструктивної і стилістичної ролі, комунікативно зорієнтованого вивчення синтаксичних тем, і виконання навчальних дій, спрямованих на сприймання і продукування власних усних і письмових текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. Досвід роботи з дібраними нами фрагментами текстів засвідчив низку переваг: по-перше, навчання грамотності відбувається на основі літературних взірців, по-друге, взірець є носієм нової інформації, що сприяє розширенню світогляду, збагачує новими знаннями, стимулює розвиток пізнавальних інтересів, творчих нахилів; по-третє, робота за ключовим словом (словосполученням) допомагає виявити в тексті головне, спрямувавши відповідь у визначеному напрямі.

Робота з особистісно зорієнтованими взірцями текстів проводиться з урахуванням міжпредметних зв'язків. Це сприяє поглибленому розумінню лінгвістичних явищ, формує особистісні вміння застосовувати суміжні знання в мовній ситуації. З огляду на зміни в системі навчання загальноосвітньої середньої та вищої школи в Україні (введення незалежного зовнішнього оцінювання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах і кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищій школі, наявність розгалужених мовних ресурсів в Інтернет-мережі) виникла проблема розробки нових підходів у формуванні лінгвістичних знань, розвитку і становленню різнобічно розвиненої мовної особистості.

Орієнтація на особистісну сутність підлітка-ліцеїста, прагнення звільнити його від одноманітності і певних обмежень в суспільному житті в умовах закладу закритого типу є складовою частиною вивчення української мови в ліцеї з посиленою військовою спрямованістю навчання та виховання та поглибленим вивченням допризовної підготовки юнаків.

Варто нагадати, що розвиток ліцеїста – а це підлітки 14 -16 років – є початком пошуку себе, свого унікального «Я». Це шлях становлення індивідуальності, намагання звільнитися від зовнішнього контролю поєднується з ростом самоконтролю і початком свідомого самовиховання. Нагадаємо: поки розвивається тіло дитини, хворіє й чекає допомоги душа, адже за напруженістю процесів, які протікають в організмі дитини, підлітковий вік займає в онтогенезі 2-е місце після народження. Особлива роль вчителя полягає в тому, щоб бути порадиником, консультантом, джерелом знань з метою створення для ліцеїста-підлітка реальних можливостей вибору альтернатив і самореалізації у тій формі, яка б відповідала рівневі розвитку кожного з них. Складність вирішення навчальних, виховних завдань зумовлена також і соціальним складом дітей,

частина яких – діти-сироти, діти військовослужбовців, котрі загинули під час виконання службових обов'язків, діти з багатодітних сімей.

У контексті військового ліцею гуманістична освітня парадигма бачиться нам у визначальній позиції педагога-вихователя. Вона полягає в тому, щоб бути не засобом, а визначальним чинником навчального процесу, соратником і супутником дитини-підлітка на шляхах пізнання. Саме тому вчений-педагог І. Колесникова [9] визначає гуманітарну парадигму як одну з важливих у новій креативно-педагогічній цивілізації. Вона пропонує ідею гуманізації навчання і виховання реалізувати в цілісній системі «Людина-Космос» через відтворення світу природи і людини. Це сприятиме формуванню у молоді загальнонародської культури на ґрунті національної. Давно вже підтверджено, що тільки рідна мова приносить державі найсильніші патріотичні характери. Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомої нації – немає державності як найвищої громадської організації, в якій особистість отримує найповнішу можливість всебічного розвитку і виявлення. Адже кожна національна культура – це пам'ять про досвід людини. Втрата національної, а відповідно, й культурної різноманітності, подібно до втрати генетичної, є загрозою. Використання вчителем місцевих матеріалів у процесі навчання та військово-патріотичного виховання ліцеїстів є одночасно і органічною складовою загальноліцейної концепції навчання рідної мови. Крім того, звертання вихованців до рідних для них тем сприяє зниженню можливої вербальної агресивності, яка може бути присутня в підлітковому середовищі профільного закладу військового типу. Зниження рівня мовленнєвої агресії ліцеїстів, що викликано звертанням до близьких їх серцю тем - є надійним і вірним шляхом удосконалення навичок ефективної мовленнєвої комунікації, підвищення комунікативної безпеки особи і суспільства в цілому [10]. Педагогічна практика показала, що звернення до близьких для вихованців сюжетів з простору їхнього дитинства, до різноманітних місцевих літературних матеріалів, вивчення програмових творів, пов'язаних з «малою батьківщиною», навіть стислий огляд чи згадка про видатних людей, чиє життя пов'язане з місцем народження ліцеїстів, є одним з продуктивних лінгводидактичних прийомів, які актуалізують духовну спадщину України в часі і просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н.М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці // Профільне навчання: теорія і практика. Зб. наук. праць за матеріалами методологічного семінару АПН України. – К.: Педпреса, 2006. – С. 23-29.
2. Єрмоленко С. І. Формування комунікативної компетенції у лінгводидактиці // Українська мова та література. – 2007. - №40. – С. 3-7.
3. Мацько Л.І. Українська мова в системі профільного навчання // Профільне навчання: Теорія і практика. Зб. наук. праць за матеріалами методологічного семінару АПН України. – К.: Педпреса, 2006. – С. 105-109.
4. Мацько Л.І. Текст як об'єкт лінгводидактики в аспекті проблем мовної освіти // Вісник Черкаського ун-ту. – Черкаси. – 2004. – Вип. 54. – С. 10-14.
5. Перспективи профільного навчання: програмні засади / Л. Мацько, О. Семенов // Дивослово. – 2008. - №2. – С. 4-9.

6. Остапенко Н. Формування національно-мовної особистості та розвиток зв'язного мовлення як проблема в лінгводидактиці вищої школи // Укр. мова і літ. в школі. – 2002. - №3. – С. 35-39.
7. Українська мова. Енциклопедія, Ред. Русанівський В.М. – К.: Українська енциклопедія. – 2000. – 752 с.
8. Радіотехніка: Енциклопедичний навчальний довідник / ред. Ю.Л.Мазор, Є.А.Мачуський, В.І.Правда. – Київ. – 1999.
9. Колесникова И. Педагогические цивилизации и их парадигмы // Педагогика. – 1995. - №6.
10. Щербинина Ю.В. Русский язык. Речевая агрессия и пути ее преодоления. – 2004. – Москва: Флинта, Наука. – 220 с.

Lingvo-didactical studies in military lyceum have shown that successive pedagogical interaction with pupils studying the Ukrainian language depends on in-time diagnosis of the language skills; taking in mind psychological peculiarities of teenagers; forming language skillfulness based on interconnected texts, small homeland's material.

Key-words: Ukrainian language, diagnosis, psychological peculiarities, regional peculiarities.